

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи

_____ О.І.Гура
«_____» _____ 2015 р.

«ОРФОГРАФІЧНО-ПУНКТУАЦІЙНИЙ ПРАКТИКУМ»

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

підготовки бакалавра
напряму 6.020303 – філологія
професійного спрямування: «Українська мова і література»

ППП 2.13

Кафедра української мови

2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: кафедрою української мови, філологічного факультету Запорізького національного університету

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Кравченко Юлія Володимирівна кандидат філологічних наук, старший викладач

ОБГОВОРЕНО ТА РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАТВЕРДЖЕННЯ КАФЕДРОЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗНУ «28» серпня 2015 року, протокол № 1

Завідувач кафедри,
доктор філологічних наук, професор

П.І.Білоусенко

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Орфографічно-пунктуаційний практикум» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів, напряму «6.020303 – філологія».

Предметом навчальної дисципліни є вивчення орфоепічних, орфографічних, морфолого-словотвірних і пунктуаційних норм сучасної української літературної мови. Навчання проводяться виключно у формі практичних тренувальних занять.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Орфографічно-пунктуаційний практикум» тісно пов'язаний з курсом «Діалектологія», «Історія мови», «Стилістика», «Культура мовлення», «Методика викладання української мови», «Російська мова»; має тісний зв'язок з курсом сучасної української літературної мови. Водночас цей курс перебуває в тісних зв'язках з іншими науками: філософією та історією.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. «Орфоепія. Орфографія»;
2. «Пунктуація і синтаксис».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – навчити студентів вільно володіти всіма орфоепічними, орфографічними і пунктуаційними правилами, вміло застосовувати їх в мовній практиці; повторити і закріпити здобуті у середній школі знання і навички з орфографії і пунктуації; ліквідувати окремі прогалини у знаннях з української мови; розглянути складні випадки українського літературного слововживання; акцентувати на ряді змін у новій редакції «Українського правопису», зумовлених безперервним розвитком, удосконаленням мови, і підготувати студентів до кращого засвоєння курсу сучасної української літературної мови.

Завдання:

- дати студентам необхідне коло знань про мову;

- допомогти оволодіти нормами української літературної мови в її усній і писемній формах;

- формувати навички правильного мовлення і письма;

- ознайомити студентів із науковими джерелами, до яких необхідно звертатися для постійного вдосконалення культури мови;

- навчити користуватися орфографічними та орфоепічними словниками української мови, словником іншомовних слів, перекладними словниками, лінгвістичними, термінологічними, тлумачними.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- правила і норми української орфоепії;
- правила і норми української вимови;
- правила і винятки з української орфографії;
- типи лексикографічних видань, які сприяють оволодінню літературними параметрами мови;

вміти:

- вільно володіти всіма орфоепічними і орфографічними правилами та застосовувати їх у мовній практиці;
- усвідомлювати правомірність використання будь-якого орфографічного чи пунктуаційного правила;
- пояснювати правопис слова з точки зору сучасної норми та історії мови;
- користуватися лексикографічними джерелами задля постійного вдосконалення набутих знань.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 258 годин 8 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. «Орфоенія. Орфографія».

Тема 1. Вступ до курсу „Орфографічно-пунктуаційний практикум з української мови”.

Мета, завдання і значення курсу, зв'язок з іншими дисциплінами: історією України, діалектологією, російською мовою, методикою викладання української мови тощо. Історія правопису: чотири періоди історії українського правопису. Принципи орфографії української мови та умови їх уживання: фонетичний, морфологічний, історичний (традиційний) та смисловий (диференціюючий).

Тема 2. Головні правила української орфоенії.

Поняття про орфоенію та її функції. Орфоенічні норми сучасної української літературної мови. Поняття про звуки мовлення, голосні й приголосні звуки. Вимова звукосполучень. Писемне мовлення. Орфоенічні помилки, причини та шляхи їх усунення. Евфонічні засоби української мови. Особливості наголошування українських слів. Двонаголошені слова.

Тема 3. Чергування голосних і приголосних звуків української мови та позначення їх на письмі.

Наголошені й ненаголошені голосні та позначення їх на письмі. Написання наголошених і ненаголошених голосних *е, и, о*. правопис слів з ненаголошеним звуком */а/*, що походить із давнього звука */о/*. пояснення вимови і написання слів із названими звуками.

Тема 4. Чергування голосних і приголосних звуків української мови та позначення їх на письмі.

Найголовніші чергування голосних в українській мові та випадки порушення цих чергувань. Чергування */о/, /е/* з */і/, /о/* та */е/* з нулем звука. Відхилення від чергувань, пояснення причин цих відхилень. Чергування */е/ - /о/* після шиплячих та *й*. чергування в коренях українських слів. Букви *и, і* після *ж, ч, ш* та *г, к, х*. Чергування *у-в, і-й, з-із-зі (зо)*. Правила вживання м'якого знаку та апострофа. Буквосполучення *йо, во*. Зміна приголосних при

словозміні та словотворенні. Чергування приголосних звуків: *з, к, х* із *ж, ч, ш*; *з, ц, с*. Випадки відсутності чергування. Чергування приголосних у дієслівних формах: *д-дж, зд-ждж, б-бл, п-пл, в-вл, м-мл, ф-фл*. Зміни приголосних та звукосполучень при творенні слів: *ск, шк, -шч; ск-щ; зк-жч; ськ-шч* тощо.

Тема 5. Зміни приголосних при їх збігу.

Уподібнення дзвінких і глухих, шиплячих і свистячих приголосних і позначення їх на письмі. Зміни приголосних при збігу їх */-цьк-, -ськ-, -зьк-, -ск-, -ст-/*, зміни перед *-ськ-ий, -ст-во*, перед *-ш/ий/* у вищому ступені порівняння прикметників (прислівників); *-чн-, -шн-*.

Тема 6. Спрощення і подвоєння приголосних.

Спрощення в групах приголосних. Винятки. Подвоєння та подовження приголосних звуків. Вимова приголосних перед звукосполученнями */йа/, /йу/, /йе/, /йі/*. Коментування винятків.

Тема 7. Правопис значущих частин слова.

Правопис префіксів перед глухими *к, п, т, ф, х*. Особливості вживання *зі(зо)*. Префікси *без-, роз-, через-* тощо; *пре-, при-, прі-*. Правопис суфіксів (іменникових, прикметникових, дієприкметникових, дієслівних). Акцентування уваги на винятках та особливостях правопису деяких суфіксів (*-ечок, -ичок, -ечка, -анн /ий/, -енн /ий/, -ин, -їн, -ев /ий/, -ов /ий/* тощо).

Тема 8. Правила вживання великої літери.

Велика буква на початку речення, при звертаннях і ремарках, у рубриках, цитатах. Велика буква у власних назвах. Велика літера в складноскорочених назвах. Графічні скорочення і велика буква в них.

Тема 9. Правопис прізвищ.

Вимова і написання російських та інших слов'янських прізвищ українською мовою. Фонетичні правила правопису неслов'янських прізвищ. Складні та складені особові імена й прізвища (прізвиська) і похідні від них прикметники, правопис їх. Відмінювання імен та прізвищ. Особливості написання.

Тема 10. *Правопис географічних назв.*

Українські географічні назви. Географічні назви слов'янських та інших країн. Особливості написання географічних назв з прикметниковими закінченнями та прикметникових форм від географічних назв. Передача іншомовних географічних назв українською мовою. Відмінювання географічних назв.

Тема 11. *Правопис складних слів.*

Загальні правила правопису складних слів (із сполучною голосною та без неї). Написання окремо, разом чи через дефіс складних іменників, прикметників, числівників, утворених від питально-відносних займенників додаванням часток *будь, небудь, казна, хтозна, де, аби, ось*. Розрізнення і правопис складних прислівників і прислівників, що пишуться окремо від прикметників і дієприкметників.

Тема 12. *Правопис слів іншомовного походження.*

Передача звуків у словах іншомовного походження засобами української орфопії. Неподвоєні і подвоєні приголосні у словах іншомовного походження. Правило «дев'ятки» у словах іншомовного походження. Вживання апострофа у словах іншомовного походження. Передача дифтонгів. Відмінювання слів іншомовного походження.

Тема 13. *Правопис відмінкових закінчень іменників.*

Відмінкова система іменників I відміни. Передача закінчень іменників II відміни. Закінчення *-а, -я* або *-у, -ю* у родовому відмінку однини. Відмінкова система іменників III та IV відмін.

Тема 14. *Особливості правопису відмінкових закінчень прикметників.*

Поділ прикметників на групи: якісні, відносні і присвійні. Особливості відмінювання обох груп прикметників. Повні та короткі форми прикметників: сфери їх уживання і особливості написання. Ступінювання прикметників та уваги до написання таких прикметників.

Тема 15. *Правопис числівників української мови.*

Особливості відмінкових форм кількісних числівників. Відмінювання порядкових і дробових числівників. Відмінності у вимові та написанні числівників російською і українською мовами. Наголос у кількісних числівниках на позначення чисел другого десятка. Вживання м'якого знаку в кількісних числівниках. Правила вживання числівників з іменниками. Розрізнення порядкових числівників і складних прикметників, у яких першою частиною виступає числівник.

Тема 16. Відмінювання займенників та правила написання дієслівних форм.

Відмінювання особових займенників. Відмінювання вказівних, питальних, означальних займенників. Уваги до дієвідмінювання дієслів дійсного способу. Правопис дієприкметників і дієприслівників.

Тема 17. Правила переносу слів в українській мові.

Орфографічні правила переносу слів. Технічні правила переносу слів: ПШ, аббревіатури, скорочення слів і запис цифрами тощо.

Змістовий модуль 2. Пунктуація. Синтаксис.

Тема 1. Основи української пунктуації. Типи розділових знаків. Речення та його інтонаційне оформлення. Розділові знаки в кінці речення. Використання пунктуації зі стилістичною метою.

Тема 2. Розділові знаки у простому реченні. Тире між підметом і присудком на місці відсутньої зв'язки. Тире в неповному реченні.

Тема 3. Розділові знаки у простому ускладненому реченні. Вправи на вживання розділових знаків при однорідних членах речення: коми між однорідними означеннями; крапка з комою між поширеними однорідними членами речення; двокрапка перед однорідними членами речення, яким передують узагальнюючі слова; тире після однорідних членів речення перед узагальнюючими словами; двокрапка (тире) перед однорідними членами та тире після них, коли речення починається узагальнюючими словами і не закінчується переліком однорідних членів.

Тема 4. Вживання розділових знаків при відокремлених членах речення.

Випадки, коли означення не відокремлюються. Розділові знаки при неузгоджених означеннях. Кома та тире при відокремлених прикладках. Відокремлення обставин, вражених дієприкметниками і дієприслівниками (звороти). Відокремлення додатків.

Тема 5. Розділові знаки при вставних і вставлених конструкціях. Вживання розділових знаків при уточнюючих, пояснюючих і приєднувальних членах речення. Поняття про звертання. Коментування розділових знаків при звертанні (на конкретному фактажі).

Тема 6. Вживання розділових знаків при різних зворотах та при різних словосполученнях, що починаються словом **як**. Розділові знаки при вигуках і словах **так** і **ні**.

Тема 7. Поняття складного речення. Розділові знаки у складносурядному реченні. Вправи на вживання коми, крапки з комою і тире у складносурядних реченнях. Робота зі схемою по складанню речень. **Тема 8.** Вправи на вживання розділових знаків у складнопідрядних реченнях. Робота із таблицями і схемами. Складні випадки постановки крапки з комою у складнопідрядних реченнях. Авторський знак.

Тема 9. Розділові знаки у складному безсполучниковому реченні. Особливості постановки коми, крапка з комою, тире і двокрапки. Контрольний диктант із синтаксичним завданням.

Тема 10. Складні речення із сурядністю і підрядністю; зі сполучниковим і безсполучниковим зв'язком. Вправи на вживання розділових знаків складних реченнях, синтаксично ускладнених.

Тема 11. Поняття прямої мови. Розділові знаки при прямій мові. Непряма та власне пряма мова. Тренувальні вправи на заміну прямої мови непрямою та невласне прямою. Коментування розділових знаків.

Тема 12. Поняття цитати. Розділові знаки при цитатах. Вправи на вживання розділових знаків при цитатах. Конспектування статті з використанням цитат і правильним технічним оформленням їх. Інші способи передачі чужої мови. Розділові знаки при цьому.

3. Рекомендована література

Основна

1. Український правопис. – К.: Наукова думка, 2005. – 236 с.
2. Головащук С.І. Словник-довідник з правопису та слововживання. – К.: Наукова думка, 1989. – 832 с.
3. Шевелєва Л.А., Дудка О.О. Український правопис. Практикум. – Харків: «Світ дитинства», 1998. – 223 с.
4. Шевелєва Л.А. Український правопис у таблицях. – Харків, 1998. – 140 с.
5. Грищенко А.П. та ін. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища школа, 1997. – 493 с.
6. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – 400 с.
7. Мацько Л.І., Мацько О.М., Сидоренко О.М. Українська мова. Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1998. – 416 с.
8. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови. – 4-те вид. – К.: Освіта, 2000. – 255 с.
9. Сучасний український правопис : Комплексний довідник. Правила, коментарі, приклади, винятки. – 3-тє вид., випр. та доп. – Харків : ПП "Торсінг плюс", 2007. – 224 с.

Додаткова

1. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – 724 с.
2. Сучасна українська літературна мова: Фонетика / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наукова думка, 1969. – 436 с.
3. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наукова думка, 1962. – 342 с.
4. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За ред. І.К.Білодіда.

– К.: Наукова думка, 1972. – 515 с.

5. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія. – К.: Вища школа, 1981. – 183 с.

6. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови: Морфологія. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.

7. Козачук Г.О. Українська мова. Практикум. – К.: Вища школа, 1991. – 414 с.

8. Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова: Довідник. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.

9. Пазяк О.М., Сербенська О.А., Фурдуй М.І., Шевченко Л.Ю. Українська мова. Практикум. – К.: Вища школа, 1998. – 432 с.

10. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.

11. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМКВО, 1992. – 399 с.

12. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К.: Радянська школа, 1989. – 136 с.

13. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика сучасної української мови. – К.: ЛДП, 1998. – 192 с.

14. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Завдання і вправи. – К.: Вища школа, 1995. – 151 с.

Інформаційні ресурси

1. Німчук В.В., Пуряєва Н.В. Історія українського правопису XVI-XX століття : Хрестоматія. – Режим доступу: <http://ebooks.znu.edu.ua>

2. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови. –
Режим доступу: <http://ebooks.znu.edu.ua>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання:

1. Перевірка (усна, письмова) рівня засвоєння теоретичного матеріалу за навчальними темами.
2. Перевірка рівня сформованості практичних умінь і навичок студентів під час проведення практичних занять.
3. Перевірка виконання студентами вправ і завдань, запропонованих для домашнього опрацювання після проведення практичних занять.
4. Контрольні завдання.
5. Усний або письмовий експрес-контроль.
6. Різні види диктантів.
7. Комплексні завдання (міні-диктанти з граматичним завданням).
8. Тестування.
9. Перевірка рівня засвоєння студентами навчальних тем, призначених для самостійного опрацювання.
10. Підсумкове комплексне тестування за модулем.